

25 de ani
de la înființarea specializării
Limba și literatura ucraineană
la Facultatea de Litere –
Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca

* VOLUM ANIVERSAR *

25 років
від заснування Відділу української мови та літератури
Філологічного факультету
Університету ім. Бабеша-Бойої, м. Клуж-Напока

* ЮВІЛЕЙНИЙ ЗБІРНИК *

25 years
since the Establishment of the Specialization
Ukrainian Language and Literature
at the Faculty of Letters –
Babeș-Bolyai University of Cluj-Napoca

* ANNIVERSARY VOLUME *

Universitatea Babeș–Bolyai din Cluj-Napoca
Facultatea de Litere
Departamentul de limbi și literaturi slave
Specializarea Limba și literatura ucraineană

***25 de ani
de la înființarea specializării
Limba și literatura ucraineană
la Facultatea de Litere –
Universitatea Babeș–Bolyai din Cluj-Napoca***

* VOLUM ANIVERSAR *

Editori

Ioan Herbil

Mihaela Herbil

Casa Cărții de Știință
Cluj-Napoca

Editura RCR Editorial
București

2025

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. habil. **Serhii LUCHKANYN**
Institutul de Filologie a Universității Naționale
„Taras Șevcenko”, Kiev, Ucraina

Conf. univ. dr. **Evelina BALLA**
Universitatea din Nyíregyháza, Ungaria
Universitatea Națională din Ujhorod, Ucraina

Conf. univ. dr. **Dorin-Ioan CHIRA**
Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, România

© Autorii, 2025

Redactor: **Ioan HERBIL**

Coperta: **Roxana ARDELEAN**

Tehnoredactare computerizată: **Mihaela HERBIL**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

**25 de ani de la înființarea specializării Limba și literatura ucraineană la
Facultatea de Litere - Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca :**

volum aniversar / ed.: Ioan Herbil și Mihaela Herbil ; cuv. înainte de
Ioan Herbil. - Cluj-Napoca : Casa cărții de știință ; București : R.C.R.

Editorial, 2025

Conține bibliografie

ISBN 978-606-17-2600-4

ISBN 978-606-745-181-8

I. Herbil, Ioan (ed. ; pref.)

II. Herbil, Mihaela (ed.)

811.161.2

378

Lucrare finanțată de
UNIUNEA UCRAINENILOR DIN ROMÂNIA

CUPRINS / ЗМІСТ / CONTENT

<i>Cuvânt de salut din partea Decanului Facultății de Litere, Universitatea Babeș–Bolyai din Cluj-Napoca</i>	9
<i>Cuvânt de salut din partea Președintelui Uniunii Ucrainenilor din România</i>	13
<i>Cuvânt înainte din partea Directorului Departamentului de limbi și literaturi slave</i>	19

Lingvistică / Мовознавство / Linguistics

Svitlana Shabat-Savka (Cernăuți, Ucraina), <i>Етномаркованість синтаксичної категорії спонукання: українськомовний дискурс</i>	43
Tetiana Kosmeda (Vinnyțea, Ucraina), <i>Учення про відфразеологічну деривацію: інноваційні процеси в мовленні сучасних українців</i>	54
Erzsébet Bárány, Vilmos Gazdag (Berehove, Ucraina; Nyíregyháza, Ungaria), <i>Архаїзація запозичень у закарпатських угорських та українських говорах</i>	64
Oksana Mykytyuk (Lviv, Ucraina), <i>Смислове навантаження антропоніма Тарас Шевченко в дискурсивно-текстовому просторі Дмитра Донцова</i>	76
Serhii Vakulenko (Harkiv, Ucraina), <i>Визначення знака Йосипом Кононовичем-Горбацьким (1640) і його присутні переваги супроти новітніх</i>	88
Liudmyla Shytyk (Cerkasy, Ucraina), <i>Мовні моделі приватного епістолярію (на матеріалі «Листів до Олеса Гончара», упорядник М. Степаненко)</i>	107
Ioan Herbil (Cluj-Napoca, România), <i>Sufixe arhaice -aș, -iș, -oș; -cea în antroponimia ucrainenilor maramureșeni</i>	124
Anastasiia Vehesh (Ujhorod, Ucraina), <i>Інформаційно-оцінна характеристика літературно-художніх антропонімів із роману «Музей покинутих секретів» Оксани Забужко</i>	139
Halyna Hrymashevych (Jytomyr, Ucraina), <i>Функційно-стилістичний потенціал вставних одиниць у романі Вікторії Амеліної «Дім для Дома»</i>	152

Tetiana Hutsuliak (Cernăuți, Ucraina), <i>Лексична дієслівна синоніміка української мови: питоми джерела формування та розвитку</i>	167
Kateryna Karunyk (Harkiv, Ucraina), <i>Правописні переконання Юрія Шевельова</i>	185
Cristina Silaghi (Cluj-Napoca, România), <i>Despre derivarea cu sufixe a substantivelor masculine într-un grai ucrainean din România</i>	201
Andreia Pevse, Katalina Asztalos (Berehove, Ucraina; Nyíregyháza, Ungaria), <i>Неологізми фандомного походження в українській мові як об'єкт мовознавства</i>	210
Vitaliia Papish (Ujhorod, Ucraina), <i>Прагматичний потенціал трансформованих фразеологізмів у художньому дискурсі</i>	221
Inna Horofianiuk (Vinnyța, Ucraina), <i>Етнолінгвістичне портретування традиційних страв подолян: каша</i>	239
Alla Antofiichuk (Cernăuți, Ucraina), <i>Лінгвопрагматичні особливості автобіографічного дискурсу Дмитра Загула</i>	256
Liudmyla Yuldasheva (Kiev, Ucraina), <i>Контраст як стильова домінанта художнього мовлення сучасних українських поетів</i>	270
Nikoletta Holovach (Suceava, România), <i>Румунізми в романі-панорамі Марії Матіос «Букова земля»</i>	282

Cultură și literatură / Культура й література / Culture and Literature

Mariana Lanovyk, Zoriana Lanovyk (Ternopil, Ucraina), <i>Взаємодія жанрів фольклору та літератури як історичний принцип збереження національної ідентичності</i>	295
Volodymyr Antofiichuk (Cernăuți, Ucraina), <i>Молитва як присутність: духовна драма поетичного слова Миколи Корсюка</i>	310
Snizhana Zhygun (Kiev, Ucraina), <i>Жінки зі сходу: жіноча історія часів війни у сучасній українській жіночій літературі</i>	324
Liubov Rasevych (Kamianet-Podilskyi, Ucraina), <i>Поезія в прозі Михайла Коцюбинського: ціннісний і поетикальний аспекти та вплив на сучасну літературу</i>	334
Mihaela Herbil (Cluj-Napoca, România), <i>Nikolai Gogol – la răscruce de identități</i>	349
Lidiia Kovalets (Cernăuți, Ucraina), <i>Поезія на сторінках «Української ластівки» (1933–1940) – «одинокого під Румунією українського часопису для дітей»</i>	358

Ihor Orzhytskyi (Harkiv, Ukraine), <i>Зображення України й українців у літературі Латинської Америки</i>	375
Oksana Tykhovska, Volodymyr Basarab (Ujhorod, Ukraine), <i>Відображення уявлень про час та простір у ритуалах, міфах та повір'ях українців Закарпаття</i>	386
Diana Tetean (Cluj-Napoca, România), <i>Eternitatea clipei sau puterea salvatoare a artei în povestirea Muzicantul a lui Taras Șevcenko</i>	400
Oleksandr Kordonets (Berehove, Ukraine), <i>Психологічний конфлікт між особистим і громадським у великій прозі Івана Франка та Богдана Лепкого з життя інтелігенції: типологічні аспекти</i>	409
Larysa Markuliak (Cernăuți, Ukraine), <i>Поетикальні особливості малої прози Миколи Корсюка</i>	420
Evelina Balla, Inna Kalyta (Nyíregyháza, Ungaria; Ujhorod, Ukraine), <i>Образ Угорщини в сучасній українській жіночій прозі</i>	431
Olesia Nesterenko (Kiev, Ukraine), <i>Популяризація культурної спадщини Києва у форматі лонгридів</i>	448

***Cultura limbii și dialog intercultural /
Культура мови та міжкультурний діалог /
Language Culture and Intercultural Dialogue***

Halyna Shumytska, Marian Tokar (Ujhorod, Ukraine), <i>Мовна ситуація на Закарпатті (Україна) в часи війни: стан і перспективи державної та мов національних спільнот, зокрема румунської</i>	460
Serhii Luchkanyn (Kiev, Ukraine), <i>Структуралістичні ідеї в українському та румунському теоретичному мовознавстві в XX ст.: діяхронно-компаративне дослідження</i>	477
Tetiana Bondarenko (Cerkasy, Ukraine), <i>AI-генеровані зображення для промоції української мови в соцмережах</i>	497
Taras Kremin (Kiev, Ukraine), <i>Перші 5 років діяльності першого в Україні Уповноваженого із захисту державної мови: від загроз до викликів</i>	509
Oksana Fedunovych–Shved (Cernăuți, Ukraine), <i>На уctu до Лукашевого слова: принципові засади видатного українського тлумача в доборі мовних засобів перекладу</i>	520
Iryna Potapenko (Kiev, Ukraine), <i>Cultural Heritage of the Bulgarians of Ukraine as a Component of Ukrainian culture</i>	535

Judit Bartalis (Cluj-Napoca, România), <i>Profesorul Călina Mare – ecoul clujean al spiritualității Sidoniei Nikorovyci</i>	547

Recenzii / Рецензії / Reviews

Lidiia Kovalets (Cernăuți, Ucraina), <i>Про Ольгу Кобилянську – не за підручником</i>	558
Iosif-Cristian Pașcalău (Cluj-Napoca, România), <i>Șapte scriitori care au impus realismul psihologic în literatura ucraineană</i>	561
Mihaela Herbil (Cluj-Napoca, România), <i>Фольклор як художній код прози Михайла Гафії Трайсти</i>	566
Cristina Silaghi (Cluj-Napoca, România), <i>Despre literatura ucraineană a primei jumătăți a secolului al XIX-lea</i>	572
Ioan Herbil (Cluj-Napoca, România), <i>Din dorința arzătoare de „a fi”</i>	576

**ПОЕЗІЯ НА СТОРІНКАХ
«УКРАЇНСЬКОЇ ЛАСТІВКИ» (1933–1940) – «ОДИНОКОГО
ПІД РУМУНІЄЮ УКРАЇНСЬКОГО ЧАСОПІСУ ДЛЯ ДІТЕЙ»**

Лідія Ковалець

*Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, Україна,
LidijaKovalets@gmail.com*

Анотація. *Стаття істотно заповнює прогалину в науковому вивченні української дитячої періодики міжвоєнного періоду через комплексне дослідження поетичного контенту чернівецького видання «Українська ластівка» (1933–1940). З цією метою схарактеризовано складне культурно-історичне тло функціонування часопису, на широкому художньому матеріалі вперше доведено, що література, зокрема поезія відігравали тут провідну роль. Виокремлено й розглянуто основні тематичні пласти надрукованого матеріалу, вказано на домінуючі мотиви й образи, визначено авторську парадигму часопису як загальноукраїнську за своїм масштабом. Тим самим доведено, що поетичні твори класиків та сучасних авторів активно працювали на реалізацію національно-патріотичної, виховної концепції видання.*

Тож закономірно часопис спромігся стати потужним засобом збереження української ідентичності в умовах бездержавності та іноземного поневолення. У подібні критичні моменти історії дитяча періодика може й повинна ставати засобом духовного опору нації.

Ключові слова: *журнал «Українська ластівка», Буковина, дитяче письменство, поезія, дитина, національно-патріотичне виховання.*

Abstract. *Poetry in the pages of “Ukrainian Swallow” (1933–1940) – “the sole Ukrainian regional for children under Romania”. This article substantially fills a gap in the scholarly study of Ukrainian children’s periodicals of the interwar period through a comprehensive examination of the poetic content of the Chernivtsi publication «Ukrainian Swallow» (1933–1940). To this end, the complex cultural-historical background of the periodical’s functioning is characterized, and it is demonstrated for the first time on extensive literary material that literature, particularly poetry, played a leading role in the publication. The main thematic layers of the published material are identified and examined, dominant motifs and images are indicated, and the authorial paradigm of the periodical is defined as all-Ukrainian in its scope. Thus, it is proven that poetic works by classics and contemporary authors actively worked toward implementing the publication’s national-patriotic and educational concept.*

Consequently, the periodical naturally managed to become a powerful means of preserving Ukrainian identity under conditions of statelessness and foreign subjugation. In such critical moments of history, children’s periodicals can and should become a means of the nation’s spiritual resistance.

Keywords: *«Ukrainian Swallow» magazine, Bukovyna, children’s literature, poetry, child, national-patriotic education.*

1. Кілька штрихів до історії видання журналу

Саме так – як *«одинокий під Румунією український часопис для дітей»* [УЛ 1933: ч. 7–8, с. 29] – позиціонував себе журнал, що навіть своєю проникливою, але чіткою націоцентричною назвою, а головне ж – суттю, змістом публікацій відіграв особливу роль у тодішньому духовному житті буковинців, ставши для дітей та й для дорослих підручником, засобом виховання їхньої національної ідентичності. Видавничий проєкт фактично переріс у важливу громадсько-політичну справу.

Власне, створення та функціонування чернівецького журналу «Українська ластівка» 1933–1940 років тісно пов'язане з культурно-історичними процесами, що відбувалися в краї у міжвоєнний період. Вийшовши з-під влади Австро-Угорщини в 1918 році, Буковина відтак потрапила в залежність до королівської Румунії. Попри жорстку політику нового уряду, спрямовану на асиміляцію корінного населення, є підстави говорити про її пізнішу лібералізацію: на 1928–1937 роки, за Д. Квітковським, припадає навіть *«друге національне відродження Буковини»* (у цей час *«найбільше ваги з самого початку було присвячено рідній пресі як чинникові, який найкраще єднає всю розкинену громаду в одну духову родину, керує нею згідно з загальним інтересом»* [Квітковський, Бриндзан, Жуковський 1956: с. 640]. А з 1931 року на Буковині почав діяти закон, згідно з яким дозволялося навіть вести викладання українською мовою у школах, де серед учнів було більше половини українців. До честі місцевої проукраїнської інтелігенції, культурно-освітньої та літературної, вона спромоглась активізувати свої зусилля, і вже на початку 1933 року товариство «Українська школа» починає видавати в Чернівцях щомісячний ілюстрований дитячий журнал «Українська ластівка». Його першим редактором став студент Чернівецького університету, майбутній правник Василь Якубович, відтак після його відходу на військову службу редакторські обов'язки на короткий час перейняв Омелян Драчинський, згодом журнал редагувала колегія у складі діячів товариства Теофіла Бриндзана, Миколи Гараса і Кастана Горвацького. Відповідальним редактором був тогочасний голова «Української школи» Антін Кирилів. Загалом же часопис гуртував довкруг себе кращих педагогів краю, дитячих письменників та ілюстраторів. У фондах Державного архіву Чернівецької області збереглися деякі матеріали, пов'язані з організаційними процесами в історії видання; зокрема це зроблені від руки та засвідчені печатками товариства списки передплатників, жертводавців, листування, що стосувалось «Ластівки», і т. под. [див.: Статут видавничої секції: с. 3–11]. Один примірник журналу коштував 5 левів, річна передплата на Буковині – 75–60 левів, у Європі – 80 левів, в Америці – 100 левів. Загальний тираж складав від майже трьохсот до тисячі примірників. Показово, що діти за сприяння дорослих також збирали благодійні внески на

видання; як зазначалось у зверненні редакції до юного читацького загалу, *«такою вашою участю в праці коло журналіка він стає вам рідним і дорогим, а що найважніше, він стає вашим спільним скарбом... Ви тоді не скажете моя, але наша «Ластівка». Таким способом ви привикаєте цінити спільне добро і згодом порозумієте і відчуєте, що то є рідний край, рідний нарід, та навчитесь рідний нарід і край любити та для нього все жертвувати»* [УЛ 1933: ч. 2, с. 4]. Між іншим, пожертви надходили також від Союзу українських студійних організацій в Румунії (СУСОР) і навіть від «Української громади» в Гавані. Однак фінансові труднощі все одно залишались: такою була проза життя часопису, котрий не отримував дотацій держави, хоч мав від неї таки чималий привілей – бути україноцентричним.

Важливо підкреслити й наступне. «Українська ластівка» становила частину системи української преси на західноукраїнських землях. У різних регіонах, що перебували під владою Польщі, Румунії, Чехословаччини, виходили українські видання, які разом творили єдиний інформаційно-культурний простір та підтримували національну єдність українців. Чернівецька «Ластівка» мала безпосередні творчі зв'язки із львівськими дитячими часописами «Дзвінок» (1890–1914), «Дзвіночок», «Світ дитини» (обидва 1919–1939), зрідка передруковувала їхні окремі матеріали і в такий спосіб давала їм фактично нове життя. У підготовці «Ластівки» брав участь також Іван Герасимович – редактор львівського журналу «Рідна школа». Це дозволяло обмінюватися ідеями, збагачувало зміст видань та розширювало їхні можливості.

Перші роки обговорюваний часопис виходив систематично й на 16-ти сторінках, у 1938-му світ побачило тільки одне його число, в 1939-му – два, що могло бути пов'язане із загостренням політичної ситуації в Європі напередодні Другої світової війни та посиленням пильності до подібних видань з боку Румунії. Із січня 1940 року «Українська ластівка» знов «прилітала» щомісяця й навіть в оновленому форматі. Однак її історія наближалась до кінця. З приходом у червні 1940 року на Буковину совітів журнал одразу ж перестав функціонувати, так було покладено кінець більшості незалежних українських культурних ініціатив того часу.

Нагромаджений досвід завжди слугує стимулом для свого вивчення. Прикро, що до «Ластівки» скрупульозні наукові підходи раніше не застосовувались, маємо тільки принагідні оцінки цього видання в працях істориків журналістики та бібліографів [Животко 1999; Кость 2008; Романюк 2000]. Але ж важливим є пильне й літературознавче опрацювання журнального контенту, тим паче, що виховання дитячої аудиторії наразі здійснювалось передовсім засобами художнього слова, кожен рід письменства представлений у часописі вагомо, творячи в сукупності прецікаву панораму дитячої лектури,

яка пізнавально, ідейно, естетично була покликана збагачувати, розвивати, виховувати читача в дуже визначальний відтинок української національної історії. Поетичний матеріал, якому присвячено цю студію, заслуговує на окрему увагу.

2. Задля виховання національної ідентичності

Один з очільників товариства «Українська школа» й журналу «Українська ластівка» Микола Гарас так сформулював концептуальні засади видання: це родинні обов'язки й повинності дитини, її товариські обов'язки до своїх ровесників і чужих людей, ставлення дитини до природи, патріотичне виховання, моральне виховання, релігійне виховання, жертволюбивість на народні цілі і багато іншого [див.: Гарас 1937: с. 145]. Література на своєму рівні дивовижним чином акумулює відповідний досвід, українське письменство по обидва боки кордону до 1930-х років нагромадило чималу скарбницю творів, які були доступними дитині, відповідали рівневі її знань, життєвому досвіду, психологічному розвитку, хоча іноді спеціально й не призначались для дитячого читання. Місія видавців журналу полягала в тому, щоб відібрати все краще і представити юному розумові відповідно до сформульованих ідей, тим паче, що літературно-художнє наповнення поєднувалося в часописі із жваво написаними популярними довідками про українських достойників, етнографічним матеріалом про культові свята нашого народу, явища природи, зразками інтелектуально-розважальних жанрів, як-от загадок, шарад, різноманітних математичних завдань тощо. Однак література превалювала, й у кожному числі часопису вміщувалось по кілька віршів різної тематики, в т. ч. гумористичної. Власне, це позбавляло видання надмірної тенденційності, хоч, з іншого боку, розважаючи, художній твір (приміром, байка) здатен був непомітно навчати, виховувати, знайомити з життям у його багатоманитності.

Авторська парадигма «Ластівки» виявилась широкою і представницькою: це літератори Наддніпрянщини, галицького та суто буковинського терену й навіть діаспори, визнані класики та маловідомі автори чи молоді початківці, в українських перекладах фігурували також зарубіжні письменники. Редакція в кількох числах журналу за 1935 рік, мабуть, на прохання читачів подала навіть спеціальні таблиці з поясненням, як співвідносяться українські букви з румунськими, – *«щоб улекишити таким дітям українське читання»* [УЛ 1935: ч. 4, с. 15].

Розглянемо авторську творчість, окремі тематичні пласти лірики, надрукованої в «Ластівці», – з тим, щоб виробити цілісне уявлення про ідейно-змістову наповненість часопису, його художню специфіку, навіть мистецький рівень і краще зрозуміти, наскільки дієвою може / має бути загалом роль

літератури, дитячих пресових органів у вихованні молодого покоління, зокрема й у часи драматичних національно-політичних колізій.

Головний стержень уваги видавців закономірно стосувався теми України й того широкого спектру питань, яку вона передбачає. Скажімо, Тарас Шевченко в цьому контексті був представлений різними зразками своєї лірики. Це подані двічі різні уривки з відомого послання «І мертвим, і живим...» («Учітеся, брати мої...» й «Обніміте ж, брати мої, / Найменшого брата...»), це «Заповіт», а також могутня поетова рефлексія «Мені однаково...», заключний чотиривірш «казематного» циклу «Чи ми ще зйдемося знову?» з початковим рядком «Свою Україну любіть...», твір історіософського плану «Ой чого ти почорніло, / Зеленеє поле...», поданий у «Ластівці» як «Берестецьке поле» (за назвою нещасливої для козацтва Берестецької битви 1651 року). Мотив стражденної України, до якого звертався й Шевченко, в журналі не педалюється, дарма що ці періодичні публікації в березневих числах супроводжувались традиційними «просвітянськими» портретами геніального автора в кожусі та смушевій шапці й популярними за своїм стилем розповідями про нього. Правда про життя поета єдналась із думками про його творчість (*«це, може, й найциріші в світі слова науки, розради, пророцтва...»*), заклики до реального культурницького пошанування були цілком конкретними (*«Хай кожен з вас у місяці березні навчиться бодай один віришок Шевченка й віддеклямує його перед своїми близькими в себе вдома. А де можливо, то устроюйте діточі свята в честь Тараса Шевченка»* [УЛ 1933: ч. 3, с. 5–6]. Принагідно зазначимо, що образ поета підносився в «Ластівці» до рівня найбільших національних святощів: березневі числа журналу традиційно наповнювали вірші шевченківської тематики (Богдан Лепкий «Смерть Шевченка», Марійка Підгірянка «Наш привіт Батькові Тарасові», Уляна Кравченко «Шевченко – наше сонце», Юра Шкрумеляк «Малий Тарасик» та ін.).

Іван Франко був представлений у журналі так само низкою промовистих і високопатріотичних писань: двічі передрукованим ключовим фрагментом із поеми «Мойсей» (його названо то «Казка про терен», то «Як дерева вибирали короля»), фрагментом із поеми «Великі роковини», поіменованим згідно з першим рядком «Мовиш: де нам взять Богдана?». У цьому творі, написаному в 1898 році з нагоди століття нового українського письменства, взагалі проводилась ідея національного відродження, пасіонарний настрій автора мав би ширитися й на потенційну читацьку аудиторію, бо ж до неї та всіх українців спрямовувався клич поета *«Будь готовим кожний з нас, / Кожний може стать Богданом»*; категорична, сповнена визвольного пафосу думка не передбачала компромісу: *«Довго нас недоля жерла, / Досі нас наруга жере; / Та ми крикнем: Ще не вмерла, / Ще не вмерла і не вмере!»* [УЛ

1933: ч. 6, с. 4]. Добірку патріотичних Франкових творів доповнила його ж рання поезія історичного змісту «Смерть Олега (р. 912)» (вона подавалась у журналі під назвою «Князь Олег» і воскрешала одну з відомих подій, зафіксованих у Київському літописі). Тоді як поетична легенда зі збірки «Мій Ізмагд» «Указ проти голоду» була виразною алюзією на масовий голодомор 1932–1933 років на підрадянській Україні.

В поезії Лесі Українки «На роковини Шевченка» так само оригінально, із сатиричним підтекстом, критикою фальшивого народолюбства виповідалась національна ідея, критикувалося й за давнє (до речі, певною мірою присутнє і в «Ластівці») народницьке схиляння перед великим поетом. Зрозуміло, що творчість цих трьох класиків, яких ретельно популяризував журнал, відзначалась високим художнім рівнем, не кажучи про ідейно-тематичну самотність. Видавцям же йшлося, зокрема, про акцентування уваги дитячої аудиторії на значущості подібних патріотичних зразків із усього загальноукраїнського простору й достойне, на своєму рівні пошанування цих авторів дітьми. «Вони [Шевченко, Франко, Леся Українка] нам дорогі, бо працювали для нас, всіх українців. І їх на кожному кроці треба згадувати добрим словом і пам'ятати їх науку» [УЛ 1933, ч. 7–8, с. 1], – підкреслювалося в одній зі статей. Пам'ять, зачування віршів із часом мусили переходити в реальніші вчинки, не кажучи про вплив на поступове формування національної свідомості молодого людини. На запам'ятовування поетичних рядків високопатріотичного змісту спрямовувалась у «Ластівці» навіть спеціальна добірка під назвою «Мудрість», її складали вибрані строфи з Тараса Шевченка, Івана Франка, Олександра Кониського, Бориса Грінченка, Олександра Олеса, Юри Шкрумеляка й інших авторів [див.: УЛ 1934: ч. 9–10, с. 22].

Власне, патріотичні настрої звучали в багатьох віршах, зокрема й класиці, від буковинців Ізидора Воробкевича («Рідна мова (Слово рідне, мово рідна...)»), Вуйка Омеляка (псевдонім Омеляна Масикевича) («Рідний край»), Остапа Вільшини («До української дитини»), полтавця Володимира Самійленка («Україна»), Спиридона Черкасенка, котрий перебував на еміграції у Празі й виступав перед читачами журналу під іменем Дід Свирид («Заповідь», «Рідна мова», «Нашим юнакам», «Наша твердиня»), галичан Уляни Кравченко («Устане Україна») та Марійки Підгірянки («Наші діти»), прикарпатця Юри Шкрумеляка («Твій рідний край») та Миколи Устияновича – письменника, який останні роки свого життя (а це друга половина XIX століття) проживав у Румунії, в Сучаві («Земле нещасна! Та де ж твої діти?»). Окремі з творів не були позбавлені самотності, високої культури поетичного слова, в останньому з названих зразків у дусі народнопоетичної традиції чи й навіть голосіння оплакуються людські втрати за найдорожче, проблематика українського життя доростає загальнолюдських обширів. А в опрацюванні мовної

теми помітно вирізнявся вірш Спиридона Черкасенка «Наша твердиня» – смілива спроба правдиво відтворити реальність, указавши на наше гідне опертя («Плюндрує все хижак лихий, / Мій рідний край – сумна пустиня... / Лиш ти стоїш, як та твердиня, / О рідна мово, скарбе мій» [УЛ 1937: ч. 5, с. 67]). Соборницьке мислення, але й подекуди невправність письма, виразно продемонструвала поезія Миколи Гараса «Рідна земля», подана в популярній формі звертання: «Подояна знаєш, сину, / А гуцула знаєш? / Верховинця та з гір лемка, / Чи їх поважаєш? // Вони, сину, українці, / Вони твої браття, / Тож пізнай їх, бо то треба / Своїх братів знати...» [УЛ 1940: ч. 2, с. 11].

У цьому контексті ставало щораз більше зрозумілим, що оперування традиційними (одними й тими ж, переважно заклично-спонукальними, публіцистичними) образними кліше, відсутність оригінальних троп, версифікаційна невправність навіть на тлі актуальної проблематики вели до спрощення, примітивізації стилів, несумісних зі справжньою поезією. У вірші В. Олесенка «Гей, ростіть, малі герої... (Перед картою України)» так само пропагується ідея соборності (згадуються Чорне море, Карпати, Дніпро, Довбуш, гайдамацький рух), проте риторика, описовість майже не залишили місця для свіжості думки. Герой вірша Ігоря Орленка «Молодий козак» демонструє виразну браваду, непідкріплену художньо та версифікаційно: він – «потомок преславних козаків. / Славно вони всі боролись / Так хоробро, наче льви» [УЛ 1933: ч. 1, с. 11]. В абсолютний унісон цій бадьорості промовляло й зовсім мале хлопча у творі авторства Вуйка Омелька: «Я маленький козарлюга, / Але не даюся, / Може, воріг ще страшніший, / Та я ж не боюся» («Малий козак») [УЛ 1936: ч. 2, с. 7]. Заява іншого героя Ігоря Орленка взагалі максималістська, сперта на «я» і на «ми»: «Най лиш підросу я, / Вороги, чекайте, / Моїй Україні / Так не докучайте! // Відберем Вкраїну, / Здобудем свободу, / Тоді всі пізнають, / Якого ми роду!» [УЛ 1933: ч. 4, с. 8]. Крім романтизованої козаччини, увага деяких авторів уже зовсім неграйливо спиралась на скупі (бо з недавнього часу) згадки про діяльність січового стрілецтва (Остап Вільшина «До української дитини», Юра Шкрумеляк «Бог благословляє»). У вірші Юри Шкрумеляка, між іншим, січового стрільця, редактора львівського дитячого журналу «Дзвіночок», діти «Ой вийшли походом, / Рідний лан укрили, / Пишином цвітом завітчали / Стрілецькі могили» [УЛ 1937: ч. 6, с. 83].

Загалом же категоричність патріотичних гасел, спрямованих на розвиток характерів, навіть фанатизму, іноді справді дисонувала на тлі іншої, не менш важливої для дитини тематики. Так, приміром, виглядав твір Діда Свирида (Спиридона Черкасенка) «Заповідь» із ключовою тезою-зверненням до свого юного співрозмовника: «Над все люби свій Рідний Край – / Над все люби ти Україну, / Працюй для неї до загину, / А треба – то й життя віддай» [УЛ

1933: ч. 5, с. 9]. Тло у цьому самому числі «Ластівки» складали: вірш О. Задуми (псевдонім Івана Бордейного) «Птаха-матір», де йшлося про трагічні наслідки поводження нерозсудливого, розбишакуватого хлопчиська із птаством, вірш Іванни Блажкевич «Чи є в світі що солодше?» (із вбраними у форму риторичного запитання ствердних думок, що нема нічого солодшого, як мамині очі, нічого любішого, як мамині руки, нічого щирішого, як серденько мами) [див.: УЛ 1933: ч. 5, с. 9]. Та й вірш Остапа Вільшини «Весна» був сповнений вітальних інтонацій, славив життя, весняне тепло і по-своєму закликав дитину радіти їм [див.: УЛ 1933: ч. 5, с. 12]. Вочевидь редакція не завжди спробувала успішно віднаходити сучасні якісні тексти, цілком виправдано залучаючи класику.

Із молодих авторів, котрі відчували потребу оновлення традиційної манери у спілкуванні з дитячою аудиторією, особливо підлітковою, більшого співвіднесення цієї манери з викликами суворого часу, потребу у свіжій образності, був Осип Дуда. Ліричний герой вірша, що навіть назвою вирізнявся з-поміж інших творів, – «Наш світ», схоже, сприймав життя крізь «скорботні плачі», котрі заповнили світ: *«Куди це женуть он / День в день конвоїри / В заліза закутих братів... / Завіщо? Мій краю, / Сплюндрований краю / Широких країнських степів»*. У редакційній примітці поетичний мінор знайшов своє пояснення: *«Тут малюються українські села, знищені більшовиками, що вивезли наших селян у далекі краї. Хати опущені, жовніри-більшовики погнали українців у чужі московські сторони»* [УЛ 1935: ч. 9, с. 6]. А наступне число «Ластівки» вмістило вірш цього ж автора «Будися, дитино» – виразний розвиток «м'якого» заклику Олени Пчілки «Годі, діточки, вам спать!»: митець ХХ століття мислить пробудження, загалом життя молодой людини більше ніж працю (*«Дитино, життя – це борня!»*). Настанови поета мають духовний сенс, їхня форма модерніша, неонародницька (*«Засталой свій розум, / Кріпи свою душу»*), тож більше відповідна часові.

Вочевидь така поезія стосувалась підлітків, а критика політичної неволі – іншої частини України. Бо сучасний автор, тим паче буковинець, наділений соборницьким мисленням, для дітей молодшого віку промовляв на патріотичну тему радше стримано, точніше – у піднесеній, оптимістичній формі, не зачіпаючи проблему поневолення свого рідного краю. Скажімо, Вуйко Омелько (Омелян Масикевич) у вірші, що так і називався, – «Рідний край» зробив рефреном думку *«Як то гарно в моїм краю...»* [УЛ 1936: ч. 6, с. 15]; звернення Діда Свирида (Спиридона Черкасенка) «Буковинським діткам» звелось до заклику єднатись і прославляти своє (*«До гурту, діточки! / З маленьких уст дзвенять най для почину / Величні, красні, любі пісеньки / За рідний край – зелену Буковину!»*) [УЛ 1933: ч. 9, с. 15]. Здається, більшого успіху зазнали твори, де патріотичне почуття прищеплювалось ненав'язливо,

опосередковано. Справжньою знахідкою виявився розрахований на малечу й написаний дещо раніше, в 1922 році, вірш Остапа Вільшини «Хмаринка» – художня імітація розмови хмаринки з вітром. На запитання допитливої мандрівниці той відповідає: «*Чарівна ся країна / Зоветься Україна – Найкращий з всіх країв! // І, любая хмаринко, / Небесная дитинко, / Куди не попливеш, / То кращу ти країну / Понад оцю Вкраїну / У світі не знайдеш*» [УЛ 1934: ч. 6, с. 7]. А дебютант журналу Михайло Івасюк так само спроектував замість патетики проникливе звернення ліричного героя до свого собаки: хлопцеві забажалося повідати й другові «*про Котигорошка, відьму, / Про русалку уродливу, / Про Дніпро старий, ревучий, / Та Вкраїну нещасливу*» [УЛ 1936: ч. 9–10, с. 24]. Застосувавши близьку дитині фантастику, Ф. Михайлів (псевдонім Франца Коковського) у своєму творі «Казка» розробив мотив притягальності рідного, неможливості людини знайти справжнє щастя поза батьківщиною [див.: УЛ 1935: ч. 5, с. 13].

Як бачимо, пошуки шляхів виховання патріотичних почуттів засобами поезії виявились у «Ластівці» доволі продуктивними, діти отримали різноманітний матеріал для свого читання, що зміцнювало їхню українську ідентичність і так готувало до нових життєвих випробувань.

3. Про ставлення до рідних людей та інші дитячі чесноти

Родинна тематика закономірно теж знайшла в журналі вагоме втілення, це відповідало національним традиціям, морально-етичним нормам виховання й узгоджувалося із самою специфікою дитячого сприйняття світу, в якому значущість батьків не має альтернативи. Втім, одна з авторок – Єлена Грицай – у вірші «Наша мати» змодельовала ситуацію, коли героїня наводить найрідніших на глибшу думку: «*Вам, діточки мої любі, / Ще о тім би знати, / Що, крім мене, ще і другу / Маму тра кохати*» // *А та мати – це Вкраїна! / Любіть її, діти, / Уквітчайте ю собою, / Як городник квіти. // І для неї ви, дітоньки, / Ростіть на потіху, / А вирісши, не забудьте / На рідненьку стріху*» [УЛ 1934: ч. 7, с. 5–6]. Душевна розмова позбавлена орнаменталістики, а головне – гучності. Закономірно, що саме образ матері завдяки своєму значенню й поетичним інтенціям авторів поглиблювався, сакралізувався, вивищуючись до рівня Матері-Богородиці (Марійка Підгірянка «Під Твою милість»). Ліричний герой вірша Миколи Чернявського (між іншим, уродженця Катеринославщини, нині Донеччини, священничого сина, в недалекому майбутньому – жертви сталінських репресій) зворушений тим, як щиро молиться його ненька. І він теж нишком творить саме за неї, про неї власне одкровення до Бога: «*І два рідні серця / В тиші мовчазній / У молитві щирій / Ізлились одній*» (вірш «Молитва») [УЛ 1936: ч. 4, с. 4]. Цю особливу єдність помислів матері та її чуттєво зрілої дитини передано Миколою

Чернявським в об'єктивній манері і дуже майстерно. Тоді як вірші для молодших читачів суб'єктивні, бажання віддячитись (відплатити) рідним і звернення з такою думкою до Всевишнього – в центрі уваги Богдана Лепкого («Батько й мати»), Юри Шкрумеляка («Бажання дитини»), Уляни Кравченко («На свято Матусі»). *«Дай же, Боже, щоб я виріс, / В школі гарно вчився, / Щоб я батькові і неньці / Добре відплатився»* [УЛ 1936: ч. 9–10, с. 16], – промовляє герой Богдана Лепкого. *«Чим же маю неньці / Нині заплатити? / Лиш хіба тим скарбом, / Що в душі лежить»*, – міркує хлопця в Юри Шкрумеляка, запевняючи: *«Буду молитись / До Творця з небес, / Щоб усякий смуток / З личка мамі щез»* [УЛ 1933: ч. 5, с. 4]. А героїня Уляни Кравченко передає свою любов до матері за допомогою традиційного народнописенного паралелізму: *«Ясне сонце світить з неба, / Веселить та зріє, / В рідній хаті при Матусі / Кожне з нас радіє»* [УЛ 1933: ч. 5, с. 2]. Та й для маленької героїні поезії Марійки Підгірянки *«Що я люблю?»* розуміння батьківщини і всього найдорожчого теж починається з рідних людей і від них розпросторюється навсібіч (*«Люблю я маму, люблю вітця, / Люблю ту хатку, де я зросла, Люблю ту церкву, де я молюсь, / Люблю ту школу, де я учусь»*) [УЛ 1934: ч. 3, с. 14]. Як бачиться, кожна вікова категорія читачів отримувала в «Ластівці» свою поезію, яка теж «зростала», різноманіття матеріалу й на морально-етичну тему – одна з характерних прикмет літературно-художнього контенту часопису.

Власне, тема, про яку говоримо і яка постійно звучала не лише у травневих числах журналу (до Дня матері), спонукала кожного з авторів шукати особливі засоби художнього мовлення. Тональність і тепер задавала класика, вона добиралася з урахуванням інтересів дітей і завдань, пов'язаних із їхнім вихованням та розвитком. Так, завдяки поезії Юрія Федьковича юний читач пізнав страждання жовніра австрійської армії, який, отримавши від матері *«писаннячко дрібнесеньке»* зі скорботним зізнанням, що та зимової пори дуже мерзне, *«схотівся, як полонінь, / Полетів, як птак, / А вітер за ним не йде вдогін, / Бо годі му так; // Бо він летить до матоньки / Старої домів, / Дрівець її врубатоньки, / Би хатку нагрів»* («Дезертир») [УЛ 1934: ч. 8, с. 4]. Візія, що постала в уяві іншого Федьковичевого персонажа, теж рекрута, охоронця цісарського двору, ще печальніша, бо у ній голос матері вчувається з потойбіччя: *«Ой рада би-м, мій синоньку, / Листок написати, / Насипали могилоньку, / Не можу я встати...»* [УЛ 1934: ч. 8, с. 8]. Зменшувальні суфікси, до яких часто вдаються у своїй творчості дитячі письменники, в цій опублікованій «Ластівкою» ліриці грають роль ключових місць не тільки в її звукописі: видається, саме ці -есеньк-, -оньк-, може, найінтенсивніше «працюють» на виповідання трепетних почуттів матері й сина. Фактично ілюструвалась

думка, висловлена у статті про цього письменника, що *«найкращі його вірші – це з жовнярського життя»* [УЛ 1933: ч. 1, с. 11].

Ряд інших зразків поезії на сторінках журналу теж прямо чи опосередковано стосувались обговорюваної теми, зрозуміло, що тут були різні за своїм рівнем тексти. Шевченків вірш «На Великдень, на соломі...» так само проникливо, високохудожньо давав зрозуміти гіркоту сирітської долі. Її ж осмислювалось у вірші «Мені тринадцятий минало...» і так званій «жіночій» думці Кобзаря «Ой одна я, одна, як билиночка в полі...», представлений як «Сирітська пісня». Все це були мінорні мотиви, але вони поглиблювали почуття милосердя і привертали увагу читачів до болючої теми. Богдан Лепкий у триптиху «На Великдень» згадує хлопчика, який *«насилу двигає свячене»: «Та занесе... Він не дитина... / Торік покійні несли тато... / Тепер на нього черга, нене»* [УЛ 1935: ч. 4, с. 8]. Ескізно змальована доля, не кажучи про трикрапки, дає простір для ширших уявлень із дитиною в центрі як опорою для матері: син заступає батька, демонструючи зразок великої дисципліни. У вірші Домки Ботушанської «Сиротина» центральним є звертання дитини до пташки, чи та не знає, де її мама: бо *«знайти її не можу, / Безталанним світом нуджу»* [УЛ 1935: ч. 8, с. 7].

Та не завжди думка тих, хто брався обговорювати в «Ластівці» тему сирітства, «стискалась», як пружина, до оптимального мінімуму, точніше – не всім вистачало хисту для справді художнього, майстерного відтворення життя. Василь Якубович, підписавшись криптонімом В. В., у вірші «Найкраще слівце» розгортає цю тему багатослівно, хоча й під цікавим кутом зору: моделюється ситуація зі шкільного життя, коли групка дітей на перерві вирішує поміркувати над тим, яке словечко найкраще. І тільки Петрик-сирота не думає довго, бо ж слово «мама» для нього саме таке [див.: УЛ 1933: ч. 4, с. 6–7]. Сконденсованішого вигляду набрала інша історія – історія хлопчика, який *«загубивсь від мамі; Розпитує та шукає – / Блудить вулицями. // І питає поліція: / – Ти не видів, пане, / По вулиці щоб ходила / Без хлопчика мама?...»* (Омелян Масикевич «Мамин хлопчик») [УЛ 1936: ч. 4, с. 3]. Назва твору неіронічна, тим паче, що цей малий теж виявляє колосальну дисциплінованість, яка й може бути запорукою щасливої розв'язки.

І ще про один твір із цілої низки – авторства Осипа Дуди «Бабуня», цілком імовірно, автобіографічний. Власне, цей поет спромігся розгорнути, конкретизувати тему духовного зв'язку з рідною людиною і бодай штрих-пунктирно означити спадщину, яка й забезпечила тривкість важливого внутрішнього контакту, – це *«чудні казки: про змیا страшиного, про гори кришталні, / Про Байду, про турка страшиного...»*. *«Тепер, як спімну ті часи проминулі, / Туга за серденько кусає...»* [УЛ 1933: ч. 3, с. 8], – зізнається автор, спонукаючи кожного оцінити власний досвід. У цьому теж призначення мистецтва –

допомагати в усвідомленні своїх витоків, родинних цінностей, як і спонукати інших до такої важливої внутрішньої праці.

«Українська ластівка», будучи особливо популярною серед школярів, активно пропагувала зразки старанного навчання, чемного поведження дитини всюди, де б вона не була. Для вчителя й письменника Івана Бажанського ця тема виявилась закономірно близькою. *«Милі діти, ви соколи, / Чого учитеся в школі? / Учимося красно жити, / Свою вітчину любити»* («Милі діти») [УЛ 1934: ч. 2, с. 2], – читаємо в одному з його віршів, сповненому бадьорості й позитиву. Герой іншого твору допомагає дівчинці вибратись зі снігу, тоді як перед тим *«біжуть пусті хлопці, Марусю минають, / Сміються з дитини ще й снігом кидають, / Один лиш Івасик мав добре серденько, / Підняв він Марусю, обтряс її гарненько, / Поміг навіть нести книжочки Марусі / Та й взяв її за ручку й повів до матусі»* («Добрий школяр»») [УЛ 1934: ч. 2, с. 9]. Це той випадок, коли деякі технічні невірності, як-от збідненість рим, строфіки, інших версифікаційних засобів, не так упадає в очі, як зміст, позитивна тональність вірша. Схоже, саме на них орієнтувалися видавці, вміщуючи й подібні твори Остапа Вільшини. *«Наш Микольцьо, хоч маленький, / Вже буквар читає», «Про Тараса він вже знає / Много розказати...»*, – стверджується в «Маленькому школярику» й заодно закликається: *«Старайтеся, любі діти, / Так усі робити, / Бо й вам треба все те вміти – / Й для України жити!..»* [УЛ 1934: ч. 4, с. 4]. В «Чемному школярику» дитина й собі цілком по-дорослому підсумовує: *«Школа мені розум дала»* [УЛ 1934: ч. 9–10, с. 16]. В тій же манері, розрахований на заохочення дитини вчитися, мати школу, знання за пріоритет, виконані й інші твори: вірш Володимири Жуковецької «Гуцулик» (шлях до школи малого учня пролягає через ліс, звідси – драматизм долання перешкод: зустрічі з великими грізними смереками, зайчиком та навіть ведмедем; проте дитина чітко мислить свою ціль: *«вченим хочу бути!»*) [УЛ 1936: ч. 5, с. 6]), вірш Домки Ботушанської «Пильна Маруся» («Знаю вже буквар ціліський і вірші читаю, / Бо велику до науки я охоту маю» [УЛ 1937: ч. 4, с. 54]), вірш Марійки Підгірянки «Статочний школяр» та ін. Журнал також привертав увагу дитини до її зовнішнього вигляду, виховував культуру поведінки: хлопчик із вірша Тетки Наді «Брудний Івась» геть неохайний, чим нагадує свинку. Тож навіть кіточка не захотіла з ним гратись (*«З ким? З тобою? Фе, з таким? / І нехарним, і брудним?!»*) [УЛ 1933: ч. 4, с. 4]). Тож як не змінитись такій дитині?!

Дидактична тенденційність подібних писань із погляду сьогодення безсумнівна. Але ж вона, щоправда, в завуальованому вигляді завжди є прикметою доброї дитячої літератури. Інша річ, що збідненість тропіки та версифікації не завжди дозволяла цим творам претендувати на означення «поезія». Та й тема школи, побуту дитини в тодішній літературі залишалась майже нероз-

робленою й очікувала на своє уважніше творче опрацювання. Тому в контексті 1930-х років вірші, про які ми говорили, мабуть, таки виконували свою місію, привертати читацьку увагу простотою, дохідливістю та важливим змістом.

4. У світі природи й розваг

Твори на природничу тематику знайшли на сторінках «Ластівки» доволі активну апробацію, до того ж мистецький рівень цих робіт був чи не найвищим з-поміж інших. Це зумовлювалось величезною увагою до багатовимірного світу природи українських поетів, у доробку яких порівняно неважко було виявити доступне дитині. Так у журнал потрапили відповідні художні писання Маркіяна Шашкевича («Веснівка» та «Підлисся»), дві веснянки Івана Франка («Дивувалась зима...» і «Розвивайся, лозо, борзо...»), чудові пейзажні мініатюри Пантелеймона Куліша («Восени») та Павла Грабовського («Річенька»), поезії Бориса Грінченка «Зима», Лесі Українки «Мамо, іде вже зима...», її ж «Вишеньки» («Поблискують черешеньки в листі зелененькім...»), вірші Степана Руданського («Восени» й ін.), Богдана Лепкого («Зимою» й ін.), Спиридона Черкасенка («Зима і весна»), Миколи Чернявського («Осінь» та ін.), Грицька Чупринки («Осіння квітка»), Осипа Дуди («Карпати») й ін.

Усе це різні за стильовими ознаками, особливостями авторського світовідчуття тексти – то з «автономністю» природи, її фіксованістю на певній порі року, навіть дитячій присутності у ній, то з конкретними описами, цікавими подробицями й деталями (як-от «Підлисся»), то з її, природи, максимальною наближеністю до людської душі, пантеїстичним розумінням довколишнього світу. Поезія Осипа Дуди якраз і фіксує це розуміння, присутність автора майже невідчувана, свіжа лексика ілюструвала оновлення традиції: *«Маєстатно сходить сонце, / На проміннях грає / І задрімані верхів'я / Пурпуром вливає»* [УЛ 1935: ч. 7, с. 6]. Насправді ж гама настроїв у таких пейзажних зразках була доволі широкою. Пантелеймон Куліш життєствердно промовляв: *«Ти не погаснеш, ясний світе, / Ти знов засяєш по весні...»* [УЛ 1935: ч. 9, с. 3]. «Осіння квітка» Грицька Чупринки, одна з багатьох, теж була впевнена, що її «берегтиме зима»: *«Вона їх обгорне товстою корою / І снігом засипле їх слід, / А інколи й сонце їм блисне порою, / Промінням надії крізь лід»* [УЛ 1933: ч. 11, с. 5]. І водночас на тему осені лунала до дітей повна мінору, «пісень жалібних» «Осінь» Миколи Чернявського, вірш Василя Мови-Лиманського, нашого поета з Кубані, «Пташки під зиму» – з передчуттям випробувань для всього живого (*«Зажурилися пташата, / Що іде зима, / А у них на время лютє / Захисту нема»*). Інший твір цього автора («Три деревини»), на перший погляд, подавав рослинний ландшафт узимку, та читач ніби фізично відчув і внутрішній стан дерев тієї пори. Зображене містить філософ-

ський підтекст, алюзії на багатолікість світу: сосна, тополя й береза з різними характерами, своїми радощами й гіркотою, різними очікуваннями від життя [див.: УЛ 1935: ч. 1, с. 6]. Важливо, що редакційна політика видання допускала на його сторінки й такі зовсім небадьорі, геть мінорні настрої як невідступний елемент людського світовідчуття. Безумовно, в комплексі пейзажна лірика допомагала дітям пізнавати світ, творила в журнальному виданні чудову естетичну ауру, не кажучи, що так само виховувала почуття.

І вже прямо вписувались у поняття «творчість для дітей» вірші про природу слобожанця Якова Щоголіва. Його чи не найкращий твір «Тестамент» було представлено в «Ластівці» як «Порада». Автор не сховався за нібито об'єктивним описом, а навпаки, щиро продемонстрував свою позицію. Порада ж цього «спізненого романтика» вчитися, читати ненав'язлива й дуже цікава, бо йшлося про пізнання дітьми величної книги природи, її сутність: *«Йдіть на гори, тихий беріг, / В гай, зеленую діброву: / Там ви вчуєте щось друге, / Інші речі, иншу мову»* [УЛ 1937: ч. 5, с. 78]. Призначалася для дітей також щоголівська поезія «Захистя», уже подієва, сюжетна, така, що виразно давала зрозуміти, наскільки взаємозалежними є людина й природа: хлопчик зимової днини обігрів кімнату, й чижик, який жив у ній, заспівав. Інший зразок поведінки підмітив Іван Бажанський: у вірші «Кара» фігурує тип неслухняної дитини, яка не зважила на застереження мами й забагла обірвати крильця мушці, яка виявилась бджолою. Так давалося зрозуміти, що світ природи хоч і живе за своїми особливими законами, але він – частина загального, неподільного світу, в якому має панувати взаєморозуміння.

Але не тільки серйозні сенси наповнювали твори, друковані в «Ластівці», «Ластівка» водночас навіть у межах одного твору й розважала, веселила дитячу душу байками Юрія Федьковича, Євгена Гребінки, Леоніда Глібова, Степана Руданського, Осипа Дуди, зразками гумористичної поезії Ізидора Воробкевича, Леоніда Глібова, Степана Руданського, Марійки Підгірянки. Чи не найпопулярнішим з усіх закономірно був Леонід Глібов; крім байок, сторінки журналу віддавались його численним віршовим загадкам з відгадками, акровіршам, жартам, ліричній поезії, прикрашеній доброю лукавинкою. Так виховувалось почуття гумору, так навчалось, і ця наука була, може, почасти й ефективнішою за дидактизм.

Бадьорий настрій читачів формувався також за допомогою музичного супроводу окремих віршів, коли вказувалось, під мелодію якої пісні (переважно народної) їх співати. Домінували маршові пісні, що, безумовно, подобалось дитячому товариству.

І ще одна важлива заувага. Формуючи національну ідентичність на матеріалі передовсім рідної літератури, чернівецький часопис вміщував і перекладені українською зразки світової поетичної творчості. Так, в інтерпретації

Омеляна Масикевича побачила світ байка польського автора ще XVIII століття Ігнація Красіцького «Вудвуд», фрагмент твору чеха Яна Неруди «Закон над закони» в перекладі Івана Франка (з провідною думкою «*Свій рідний край / Над все ти повинен любити!..*»), балада Гете «Лісовий цар» у перекладі Бориса Грінченка, балада Адама Міцкевича «Поворот батька», здійснена зусиллями Пантелеймона Куліша, тощо. У такий спосіб доводилась спроможність нашої мови інтерпретувати світовий матеріал, не кажучи, що читання урізноманітнювалось, дитина виходила й на позаукраїнський літературно-художній терен.

Про те, що це так, – що журнал був для буковинської дітвори підручником, документально свідчили його читачі й дослідники. Скажімо, відомий вчений Олекса Романець навіть назвав одну зі своїх статей про часопис «Журнал замість підручника» [Романець 1997], акцентувавши на його освітньому значенні. Микола Гнеп у статті «Слово спогаду про “Ластівку” 30-их років» поділився особистими враженнями від читання часопису та відзначив його роль у своєму національному вихованні: «*Справді був цей журнал для українських дітей усім: граматикою, читанкою, історією і літературою*» [Гнеп 1994: с. 28]. І поезія по-своєму відповідала кожній із цих категорій.

5. Замість висновків

Дослідження поетичного контенту чернівецької «Української ластівки» допомогло ствердити особливу, без перебільшення визначальну роль цього часопису в духовному житті малих буковинців у міжвоєнну епоху. Власне, маємо справу з унікальним культурним феноменом – виданням, яке в умовах відсутності державних дотацій спромоглося не тільки вижити, а й розвинути, стати «одиноким під Румунією українським часописом для дітей». Засобом формування свідомого покоління наразі виявилось художнє слово.

Поетичний матеріал, представлений у журналі, демонструє продуману редакційну стратегію: патріотичне виховання органічно поєднувалося з думками про естетичний розвиток дітей, морально-етичні настанови – з розважальним компонентом, дидактика – з художністю. По-друге, авторська парадигма журналу засвідчила її всеукраїнський діапазон, до публікації було залучено твори навіть авторів діаспори. Таке розмаїття, широта охоплення літературно-художнього матеріалу формували соборницьке мислення, в умовах розчленованості України творили у свідомості дітей цілісне уявлення про багатство нашого письменства. Тематичний спектр представленої поезії виявився напрочуд різноманітним. Патріотична лірика, що закономірно посіла центральне місце, подавалась диференційовано – з урахуванням вікових особливостей аудиторії. Для старших дітей це були твори з виразним громадянським пафосом (як-от категоричне Франкове «*Довго нас недоля жерла, / Досі*

нас наруга жре; / Та ми крикнем: Ще не вмерла, / Ще не вмерла і не вмере!)), для молодших – поезії, де любов до рідного краю прищеплювалась ненав'язливо, опосередковано (як у чудовій «Хмаринці» Остапа Вільшини). Родинна тематика, репрезентована класикою й сучасними авторами, розкривала традиційні цінності української сім'ї, виховувала шанобливе ставлення до батьків, а заодно й формувала співчутливе ставлення до знедолених. Тоді як пейзажна лірика, яка побачила світ на сторінках журналу, характеризувалась найвищим художнім рівнем, а гумористичні твори (байки, жарти, загадки) не просто розважали, але й навчали, розвивали почуття гумору, урізноманітнювали читання. Поетичний контент видання яскраво засвідчив і проблеми в розвитку тодішньої української літератури для дітей, необхідність пильніших мистецьких пошуків для самовираження.

Редакція намагалась урахувати психологічні особливості різновікової аудиторії. Це виявлялося і в доборі писань, їхній тематиці, образності, навіть у версифікаційних особливостях творів. При цьому пропонувалися й складні, болючі теми (як-от алюзії на голодомор у підрадянській Україні при публікації Франкового «Указу проти голоду», мотиви політичних репресій на тій же території в Осипа Дуди, тема сирітства в численних творах). Так через літературу, поетичну творчість діти готувались до суворої реальності.

Одне слово, «Українська ластівка» виконала свою надзвичайно важливу місію. В умовах національного пригнічення журнал не просто зберігав рідну мову – він розвивав мовну компетенцію дітей, популяризував здобутки письменства, стимулював його розвиток спеціально для дитячої аудиторії, формував читацькі смаки, ставши тим самим для юних буковинців і засобом духовного спротиву. У контексті сучасних викликів досвід функціонування україномовних видань під чужоземною окупацією набуває особливої ваги.

Література

1. Гарас 1937 = Гарас, М., *Ілюстрована історія товариства «Українська школа» в Чернауць (1887-1937): Пропамятна книжечка, видана з нагоди 5-их роковин існування цього товариства*, Чернауць, 1937.
2. Гнеп 1994 = Гнеп, М., *Слово спогаду про «Ластівку 30-их років*, Ластівка, 1994, ч. 4, с. 28–30.
3. Животко 1999 = Животко, А., *Історія української преси* / упоряд. М. Тимошика, Київ: Наша культура і наука, 1999.
4. Квітковський, Бриндзан, Жуковський 1956 = *Буковина – її минуле і сучасне* / За ред. Д. Квітковського, Т. Бриндзана, А. Жуковського, Париж, Філядельфія, Детройт, 1956.
5. Кость 2008 = Кость, С., *Історія української журналістики (західноукраїнська преса першої половини ХХ ст.): ідейно-концептуальні засади, періодизація*, Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2008.

6. Романець 1997 = Романець, О., *Журнал замість підручника*, Ластівка, 1997, ч. 4, с. 12–14.
7. Романюк 2000 = Романюк, М., *Українська преса Північної Буковини як джерело вивчення суспільно-політичного життя краю (1870-1940 рр.)*, Львів: Фенікс, 2000.
8. Статут видавничої секції... = Статут видавничої секції товариства. Підписні листи на журнал товариства «Українська ластівка», Державний архів Чернівецької області, ф.1183 (Українське товариство «Українська школа» в Чернівцях), оп. 1, од. зб. 9, с. 3–11.
9. УЛ 1933 = Українська ластівка: Ілюстрований часопис для дітей, [Чернівці], 1933, ч. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7-8, 9, 10, 11, 12.
10. УЛ 1934 = Українська ластівка: Ілюстрований часопис для дітей, [Чернівці], 1934, ч. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9–10, 11–12.
11. УЛ 1935 = Українська ластівка: Ілюстрований часопис для дітей, [Чернівці], 1935, ч. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12.
12. УЛ 1936 = Українська ластівка: Ілюстрований часопис для дітей, [Чернівці], 1936, ч. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9–10, 11–12.
13. УЛ 1937 = Українська ластівка: Ілюстрований часопис для дітей, [Чернівці], ч. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12.
14. УЛ 1938 = Українська ластівка: Ілюстрований часопис для дітей, [Чернівці], ч. 1.
15. УЛ 1939 = Українська ластівка: Ілюстрований часопис для дітей, [Чернівці], ч. 1, 2.
16. УЛ 1940 = Українська ластівка: Ілюстрований часопис для дітей, [Чернівці], ч. 1, 2, 3, 4, 5, 6.